

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

ІЛЬЧЕНКО М. Г.,
аспірант кафедри публічного
та міжнародного права
(Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана)

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.6.29>

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ
КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ**

Стаття містить аналіз становлення та розвитку правового регулювання криптовалют, її похідних та фінансових рішень на основі технології блокчейн, а також криптовалютних відносин, що випливають з їхнього обігу, в Україні. Звернемо увагу, що в інформаційному суспільстві зростає роль правового регулювання процесів із застосування цифрових технологій, в тому числі й обігу криптовалют. Узагальнено, що таке регулювання має бути ефективним та відповідати сучасним викликам і загрозам. З'ясовано, що актуальності дослідження цього питання надають дискусійні підходи науковців до розуміння сутності криптовалют та проблеми правового регулювання її обігу, в тому числі в Україні.

Автором розглядається декілька етапів становлення правового регулювання обігу криптовалют в Україні. Здійснено аналіз законодавства, яке було розроблено чи прийнято в Україні. Розглядаються різні правові підходи до розуміння сутності криптовалют. З'ясовано проблеми правового регулювання обігу криптовалют у законодавстві України та інших країн.

Звернено увагу, що пошук ефективного правового регулювання криптовалют пов'язаний як зі створенням оптимального правового поля, так і з розвитком криптовалютного бізнесу і децентралізацією обігу криптовалют.

У статті охарактеризовано формування міжнародно-правового режиму криптовалют. Здійснено оцінку ризиків у разі ігнорування криптовалют як явища. У результаті автором запропоновано окремі рекомендації для створення єдиного міжнародно-правового поля, що регулює криптосферу.

Окремо визначено напрями розбудови ринку віртуальних активів в Україні. Висвітлено законодавчі ініціативи деяких зарубіжних держав щодо створення національних цифрових валют. Уточнено загрози та ризики використання віртуальних активів, зокрема криптовалют, окреслені загальносвітові тенденції їх розвитку.

Визначено шляхи удосконалення законодавчого забезпечення обігу віртуальних активів в Україні.

Ключові слова: *криптовалюта, цифрові технології, блокчейн, віртуальні активи.*

**Ilichenko M. G. Formation and development of legal regulation of
cryptocurrency circulation in Ukraine**

The article contains analysis about the stage of formation of the legal regulation of cryptocurrency, its derivatives and financial solutions based on blockchain technology, as well as cryptocurrency relations arising from their application

in Ukraine. It should be noted that in the information society, the role of legal regulation of processes involving the use of digital technologies, including the circulation of cryptocurrencies, is growing. It is generalized that such regulation should be effective and meet modern challenges and threats. It is found that the relevance of the study of this issue is provided by the discussion approaches of scientists to understanding the essence of cryptocurrency and the problem of legal regulation of its circulation, including in Ukraine.

The author considers several stages of formation of legal regulation of cryptocurrency circulation in Ukraine. The author analyzes the legislation that has been developed or adopted in Ukraine. Different legal approaches to understanding the essence of cryptocurrency are considered. The problems of legal regulation of cryptocurrency circulation in the legislation of Ukraine and other countries are clarified.

It is noted that the search for effective legal regulation of cryptocurrencies is associated with the creation of an optimal legal framework, as well as with the development of cryptocurrency business and decentralization of cryptocurrency circulation.

The article describes the formation of the international legal regime of cryptocurrency. A risk assessment is carried out in case of ignoring cryptocurrency as a phenomenon. As a result, the author offers separate recommendations on the way to create a single international legal field regulating the cryptosphere.

The directions of development of the virtual assets market in Ukraine are separately determined. The legislative initiatives of some foreign countries to create national digital currencies are highlighted. The threats and risks of using virtual assets, in particular cryptocurrencies, are specified, global trends in their development are outlined. Ways to improve the legislative support of the circulation of virtual assets in Ukraine are identified.

Key words: *cryptocurrency, digital technologies, blockchain, virtual assets.*

Вступ. Сучасне суспільство перебуває на етапі глобального переходу до абсолютно нового способу життя, пов'язаного із впливом на нього інформації та цифрових технологій. Упровадження останніх призвело до створення абсолютно нової економічної та соціальної форми – інформаційного суспільства.

Відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства України в інформаційному суспільстві інформація та рівень її застосування і доступності кардинальним чином впливають на економічні та соціокультурні умови життя громадян [1]. При цьому, мають бути чітко визначені межі допустимої діяльності у цифровому середовищі, регламентовані вимоги інформаційної безпеки для захисту інтересів особи, суспільства, держави. Однак насамперед важливо враховувати роль держави в інформаційному суспільстві та не допустити обмеження прав і свобод юридичних та фізичних осіб, оскільки зазначені дії можуть завдати істотної шкоди цифровій економіці.

Разом з тим, правове регулювання процесів цифровізації є явно недостатнім, що створює проблеми як для суспільства, так і для держави. Зазначене повною мірою стосується криптовалюти.

Концепцію функціонування криптовалюти побудованої на основі механізму blockchain, вперше було викладено у 2009 році Сатоші Накамото у статті «Біткоїн: однорангова система електронної готівки» [2, с. 219]. У сучасних наукових джерелах небезпідставно криптовалюту розглядають як одну з найперспективніших технологій. Актуальності цьому феномену надають дискусійні підходи науковців до розуміння її сутності та проблеми правового регулювання сфери криптовалют, в тому числі і в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематику криптовалют та їх обігу в своїх працях досліджували такі вчені, як: Гребенюк М.В., Черняк А.М., Михайловський В.І., Костюк О.В., Некіт К.Г. та інші.

Однак, робіт присвячених даній проблематиці опубліковано ще дуже мало. При цьому, більшість робіт присвячена структурі самого активу, його визначенню, особливостям розвитку, а питання правового регулювання обігу криптовалюти недостатньо досліджено.

Постановка завдання. Метою є визначення особливості становлення та розвитку правового регулювання обігу криптовалют в Україні, виявити проблеми та визначити окремі шляхи їх вирішення.

Результати дослідження. Окремі питання обігу віртуальних активів, й зокрема криптовалют, в Україні вперше на державному рівні були висвітлені у роз'ясненні Національного банку України (далі – НБУ) «Щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти / криптовалюти» «Bitcoin» 10 листопада 2014 року. У роз'ясненні віртуальна валюта (криптовалюта) «Bitcoin» визначалася як грошовий сурогат, який не забезпечений реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам вітчизняного законодавства.

Згодом НБУ у листі від 08 грудня 2014 р. № 29-208/72889 задекларував свою позицію, щодо відсутності його відповідальності перед громадянами за усі курсові коливання та їх наслідки, пов'язані із криптовалютами, зокрема біткойнами. вчергове підкреслив небезпечність криптовалют. Проте з часом позицію НБУ було переглянуто.

У аспекті питання, що розглядається, варто згадати розроблений законопроект «Про обіг криптовалюти в Україні» від 06 жовтня 2017 р. № 7183, яким планувалося створити правове поле для обігу криптовалюти як офіційного платіжного засобу. Однак у цьому законопроекті не було враховано специфіку обігу криптовалют, він містив неоднозначні та суперечливі положення, не враховував інтереси вітчизняної криптоіндустрії, у зв'язку з чим був відкликаний [3].

Позитивним слід визнати ухвалення Верховною Радою України законопроекту «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX [4], який має легалізувати криптовалюти в Україні та остаточно врегулювати операції з ними. У вересні 2021 року даний законопроект було прийнято у другому читанні, проте до цього часу все ще доопрацьовується. У ньому, на відміну від попередніх законопроектів, взагалі не використовується термін «криптовалюта», натомість, запропоновано новий термін – «віртуальний актив».

Варто зазначити, що Україна на сьогодні має усі підстави для того, щоб посісти провідне місце у світовій цифровій економіці. Зокрема, цьому сприятиме й запуск легального ринку віртуальних активів. Із прийняттям Закону України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX з'явилися позитивні тенденції щодо легалізації українськими блокчейн-компаніями власних бізнес-процесів та офіційної їх співпраці з банківською системою. Крім того, таку можливість матимуть і громадяни, які отримують доходи від операцій з віртуальними активами, що сприятиме усуненню юридичних ризиків для роботи міжнародних криптокомпаній й залученню іноземних інвестицій у аналізовану сферу. Заплановано, що в Україні законодавчо термін «криптовалюта» в нормативних документах використовуватись не буде, проте це буде один з видів віртуальних активів [5, с. 46]. Однак цей Закон набере чинності лише із дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами.

Таким чином, незважаючи на широке використання криптовалют, у національному законодавстві питання обігу криптовалют недостатньо урегульовані. Зокрема, варто визначитися із використанням терміну «криптовалюта», адже у законодавстві окремих країн використовується термін «криптоактиви», який за своєю сутністю є ширшим та охоплює і криптовалюту. Однак і використання терміну «віртуальні активи» для врегулювання правовідносин у сфері криптовалют є невдалим, оскільки, як свідчить законодавство окремих країн, термін «віртуальні активи» використовується для позначення не лише криптовалют, але й інших видів цифрового майна.

Саме тому під час удосконалення правового регулювання обігу криптоактивів (віртуальних активів) в Україні вкрай важливо враховувати існування різних видів таких і активів

і передбачити спеціальний правовий режим для кожного з них. При цьому варто використовувати як досвід із цього питання зарубіжних країн, так і практику Європейського Союзу (далі – ЄС), зокрема Європейського Центрального банку (далі – ЄЦБ). Так, ЄЦБ розглядає криптовалюту як конвертовану, децентралізовану віртуальну валюту, як засіб платежу. ЄЦБ рекомендує європейським банкам утриматися від операцій із криптовалютою до встановлення правового регулювання.

Незважаючи на відсутність єдиного закону, який би визначив чіткий правовий статус криптовалюти, Європейський Парламент (надалі – Європарламент) вжив низку превентивних заходів, спрямованих на охорону та захист країн-учасниць від протиправної діяльності у аналізованій сфері. Зокрема, Європарламент ухвалив поправки до Директиви про боротьбу з відмиванням грошей, якими урегулював питання застосування різних заходів, у тому числі й кримінально-правових, у випадку використання криптовалюти з протиправною метою. У цьому документі Європарламент закликав країни-учасниці вести облік усіх ризиків під час здійснення операцій з криптовалютою [7]. Документ містить вимогу під час угод з криптовалютою та обміну інформацією розкривати імена контрагентів.

Важливо, що у документах Ради ЄС криптовалюту ототожнили із безготівковими платіжними інструментами. Тобто, будь-які операції з цифровою валютою мають відповідати валютному законодавству країн ЄС про боротьбу з шахрайством та підrobкою безготівкових платіжних коштів [5, с. 49].

Ще одним базовим документом є Резолюція Європарламенту від 26 травня 2016 р. «Про віртуальні валюти». У Резолюції наголошується на необхідності дотримання пропорційності в регулюванні питань віртуальних валют на рівні ЄС для того, щоб не гальмувати інноваційного розвитку. Цей документ є важливим кроком до удосконалення правового регулювання обігу криптовалют на рівні та становлення єдиного міжнародно-правового режиму криптовалюти. Варто зазначити, що в деяких країнах ЄС (Німеччина, Австрія, Франція) вже є нормативна база у сфері цифрової валюти. Їх досвід є позитивним прецедентом на шляху становлення єдиного міжнародно-правового режиму криптовалюти [5, с. 50].

Досвід ЄС міг би допомогти у створенні єдиних наднаціональних правових режимів цифрової валюти. Наприклад, такі організації, як Євразійська економічна спільнота та Асоціація держав Південно-Східної Азії могли б сформувати загальний правовий режим у цій сфері для країн-учасниць та впровадити у законодавство спільні правила. Іншим шляхом можна розглядати розроблення (на базі ООН чи інших організацій) єдиного міжнародно-правового документа у сфері обігу криптовалют. Так, організацією, на основі якої може бути створений регламент розвитку та переходу національних законодавств до єдиного міжнародно-правового режиму криптовалюти, може виступити Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) [8, с. 228].

Для вироблення єдиного правового регулювання криптовалют державам необхідно врегулювати з-поміж інших наступні питання:

- визначити сутність криптовалюти (цифрова валюта, цифровий товар, цифровий код чи майнове (цифрове) право);
- сформувати режим (рекомендаційний) оподаткування операцій із криптовалютою (з метою недопущення подвійного оподаткування, ухиляння від сплати податків тощо);
- сформулювати загальні засади діяльності криптовалютних бірж;
- створити новий (або ж наділити повноваженнями існуючі) орган, що займається контролем за криптовалютною діяльністю;
- розробити єдині міжнародні стандарти у сфері обігу криптовалют, які запровадити у національне законодавство.

На наш погляд, шлях становлення міжнародно-правового режиму криптовалюти є оптимальним. Передбачається, що весь процес становлення міжнародно-правового простору криптосфери, ухвалення та впровадження норм і вимог загального регламенту повинен зайняти не більше 5 років. Однак цей шлях розвитку можливий лише за повного розуміння світовим співтовариством всіх ризиків і загроз, які можуть виникнути при ігноруванні

криптоактивів, та які економічні можливості можуть відкритися за належного правового регулювання цифрової валюти.

Висновки. Таким чином, у результаті аналізу становлення та розвитку правового регулювання обігу криптовалюти можна дійти висновку, що хоч багато країн вже мають власне правове регулювання криптовалюти, у світі відсутній єдиний правовий простір регулювання цифрової валюти, оскільки лише ЄС формує окремі правила у криптосфері. Перспективним рішенням вважаємо розвиток єдиного міжнародно-правового режиму та впровадження загальних правил у національне законодавство. Таким чином, створення загального світового правового простору, що регулює криптовалюту, зможе не тільки забезпечити суспільство від викликів та загроз у цій сфері, а й відкріє нові можливості розвитку цифрової економіки.

Незважаючи на численні спроби в Україні визначитись із правовим регулюванням обігу криптовалюти, на сьогодні це питання повністю не вирішене. Вважаємо, що Україні доцільно орієнтуватися та принципи регулювання криптовалюти, встановлені ФАТФ з адаптацією до національного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні від 15 травня 2013 р. № 386 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>.
2. Гребенюк М.В., Черняк А.М. Деякі аспекти обігу криптовалют: сучасний зарубіжний досвід правової регламентації. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 218-221.
3. Законопроект «Про обіг криптовалют в Україні» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GH5JJ00A>.
4. Закон України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-IX#Text>.
5. Некіт К. Г. Розвиток правового регулювання обігу віртуальних активів (криптовалют) в Україні. *Часопис цивілістики* 2021. Вип. 44. С. 45-50.
6. European Central Bank URL: <https://www.ecb.europa.eu>.
7. Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 2018/1673 від 23 жовтня 2018 р. про боротьбу з відмиванням грошей за допомогою кримінально-правових заходів URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text.
8. Михайловський В.І., Костюк О.В. Визначення поняття «криптовалюти»: міжнародний досвід. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. № 1. Т. 2. С. 226-231.
9. Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/713 від 17 квітня 2019 р. про боротьбу з шахрайством та підробкою безготівкових платіжних коштів, а також про заміну Рамкового Рішення 2001/413/ПВД Ради ЄС URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text.
10. ATO weighs Bitcoin rules. The Australian Financial Review. 09.02.2014 / Australian regulators open to Bitcoin ETF with «rules in place». URL: www.pro-blockchain.com/en.

